

...DEM VELDE BREIT ZÛ DORBEN – EILIUOTOSIOS LIVONIJOS KRONIKOS 5650, 5707, 5740 IR 5741 EILUČIŲ VERTIMO KLAUSIMU

Marius Ščavinskas
Klaipėdos universitetas

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3984-3123>

163

XIII a. pabaigoje parašytoje *Eiliiutojoje Livonijos kronikoje* pateikiamas gana išsamus Durbės mūšio aprašymas (eil. 5583–5678)¹. Jame Viduramžių aukštaičių vokiečių kalbos tarpe pasakojama apie lietuvių įsiveržimą į Kuršą, pasinaudojus Vokiečių ordino Livonijos krašto magistro Burchardo Hornhauzeno nebuvimu. Magistras su kariuomene buvo išžygiavęs iš Klaipėdos Žemaitijos Karšuvos žemėje pastatytos Šv. Jurgo pilies link. Lietuvių įsiveržimas privertė magistrą, o ypač naujakrikštus kuršius, skubiai grįžti į Kuršą. Ten, 1260 m. liepos 13 d., Šv. Margaritos dieną, prie Durbės įvyko lemtingas susidūrimas tarp kryžininkų, jų talkininkų ir lietuvių kariuomenių². Anot kronikos, naujakrikštų kuršių (ir estų) bėgimas iš mūšio lauko lėmė kryžininkų pralaimėjimą, o Petro Dusburgiečio, XIV a. pirmojoje pusėje rašiusio *Prūsijos žemės kroniką*, nuomone, pralaimėjimą lėmė kuršių atsigrėžimas prieš vokiečius, t. y. perėjimas į lietuvių pusę³.

Dar XIII a. pabaigoje *Eiliiutosios Livonijos kronikos* anonimiam autoriui pateikus Durbės mūšio aprašymą, o XIV a. pirmojoje pusėje tai padarius kronikininkui Petru Dusburgiečiui, susiformavo dvi Durbės mūšio aprašymo versijos. Nepaisant aprašymų panašumo, juose išryškėjo ir tam tikri skirtumai, ypač susiję su paties mūšio lauko lokalizacija. *Eiliiutosios Livonijos kronikos* mūšio aprašymo versijoje ir jos sekiniuose (Daugavgyrvos analuose (XIII a. pab.), Hermano Vartbergiečio kronikoje (XIV a. antroji pusė ir kt.) minima tik pati Durbės vietovė (geografinis taškas) arba prie jos esantis laukas, miškas, į kurį spruko bėgantys kryžininkai⁴. Tuo tarpu prūsiskojoje Durbės mūšio versijoje (Petro Dusburgiečio kronikoje, Mikalojaus Jerošino sueiliiutoje jos

¹ *Die Livländische Reimchronik, von Dittlieb von Alnpeke*. Hrsg. von E[duard] MEYER. Reval, 1848; *Livländische Reimchronik mit Anmerkungen, Namenverzeichniss und Glossar*. Hrsg. von Leo MEYER. Paderborn, 1876.

² Plačiau žr. GUDAVIČIUS, Edvardas. Kas kovėsi Durbės mūšyje. *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, 1987, t. 27, p. 3–21.

³ PETRUS de Dusburgk. *Chronica terrae Prussiae* (Monumenta Poloniae historica, nova series, t. XIII). Ed. Jan WENTA, Stanisław WYSZOMIRSKI. Cracoviae, 2007, Pars III, cap. 84 (81).

⁴ HERMANNI de Wartberge. *Chronicon Livoniae*. In *Scriptores rerum prussicarum*. Bd. 2. Hrsg. von Theodor HIRSCH, Max TÖPPEN, Ernst STREHLKE. Leipzig, 1863, S. 41.

versijoje⁵ (XIV a. vid.), vadinamojoje Sembos kanauninko kronikoje (apie XIV a. pirmąją pusę) ir kt.⁶), be lauko arba pievos, pateikiamas ir upės orientyras. Kadangi Durbės mūšyje dalyvavo ir naujakrikštai iš Prūsijos (konkrečiai minimi sembai ir pamedėnai), ideologizuotas mūšio aprašymas, kryžininkus paverčiant „naujaisiais makabėjais“, kurių sielas angelai kelia į dangų⁷, atsirado ir Petro Dusburgiečio kronikoje. Joje, reikia pasakyti, Livonijos reikalams faktiškai neskiriama ypatingesnio dėmesio, nes dominuoja pasakojimas apie Prūsijos nukariavimą ir karines kampanijas į Lietuvos pasienio sritis, peržengiant natūralią Nemuno ribą. Greičiausiai Petru Dusburgiečiui apie upę galėjo papasakoti gyvi likę mūšio dalyvių palikuonys, vargais negalais grįžę į Prūsiją ir saugoję atminimą apie „naujuosius makabėjus“⁸.

Vis dėlto tai neatsako į klausimą, kodėl livoniškoji šaltinių tradicija, skirtingai nuo prūsiškosios, nemini mūšio vykusio prie Durbės upės, o apsiriboja pačios Durbės vietovės konstatacija. Greičiausiai tai įvyko dėl to, kad Durbės mūšio lokalizacija livoniečiams nekėlė didesnių problemų arba bent jau ne tokių, dėl kurių reikėtų tikslinti mūšio vietą. Taigi, skirtumų tarp *Eilivotosios Livonijos kronikos* ir Petro Dusburgiečio kronikos atsirado dėl to, kad *Prūsijos žemės kronikos* autorius įvedė papildomą geografinį elementą – *fluvium Durbin* – galimai siekdamas lokalizuoti mūšį pagal jam žinomą (girdėtą) topografiją, logiką ir žinias⁹.

Remiantis Petro Dusburgiečio pateikta informacija, istoriografijoje įsitvirtino nuostata, kad pats Durbės mūšis vyko lauke prie Durbės upės – *in terra Curoniensi in campo juxta fluvium Durbin*¹⁰ – arba tiesiog prie Durbės ežero, iš kurio minima upė išteka¹¹. Pagrindinis tokios nuostatos istorikų argumentas – Durbės mūšio metu dar neegzistavo dabartinis Durbės miestelis, pradėjęs kurtis tik XIV a. šalia Vokiečių ordino pa-

⁵ NICOLAUS von Jeroschin. Di Chronike von Pruzinlant. In *Scriptores rerum prussicarum*. Bd. 1. Hrgs. von Theodor HIRSCH, Max TÖPPEN, Ernst STREHLKE. Leipzig, 1861, S. 426: „Der strit uf einem velde / geschach dort in Kurlande / bi einis wazzirs strande, / daz man Durbin nande.“

⁶ Šaltinių pristatymas ir ištraukos su Durbės mūšio paminėjimu – ELERTAS, Dainius; MILTAKIS, Egidijus. Svarbiausi Durbės mūšio šaltiniai. In *1260 metų Durbės mūšis: šaltiniai ir istoriniai tyrimai* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. 22). Sud. Vacys VAIVADA. Klaipėda, 2011, p. 129–154.

⁷ Plačiau žr. ŠČAVINSKAS, Marius. Durbės mūšis ir jo atgarsiai šventojo karo Baltijos regione retorikoje: christianizacijos aspektas. In *1260 metų Durbės mūšis: šaltiniai ir istoriniai tyrimai...*, p. 71–77, 81–82.

⁸ Antai XIV a. Vokiečių ordinui ištikimam tarnavo Durbės mūšio dalyvio Matto iš Pamedės vaikaičiai, žr. BIAŁUŃSKI, Grzegorz. *Studia z dziejów rycerskich i szlacheckich rodów pruskich (XIII–XVI wiek)*. Część I (Monumenta literaria Prussiae. Seria C, Monografie, 3). Olsztyn, 2012, s. 203–217.

⁹ Plačiau apie livoniškąją ir prūsiškąją Durbės mūšio vaizdavimo tradicijas – MILTAKIS, Egidijus. Durbės mūšio interpretavimo tradicija Livonijos ir Prūsijos istoriniuose šaltiniuose (XIII a. – XVI a. pr.). In *1260 metų Durbės mūšis: šaltiniai ir istoriniai tyrimai...*, p. 86–89.

¹⁰ PETRUS de Dusburgk. Op. cit. Plg. GUDAVIČIUS, Edvardas. *Mindaugas*. Vilnius, 1998, p. 278.

¹¹ IVINSKIS, Zenonas. *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*. Roma, 1978, p. 186; GUDAVIČIUS, Edvardas. *Kryžiaus karai Pabaltijyje ir Lietuva XIII amžiuje*. Vilnius, 1989, p. 126; RAKUTIS, Valdas. Durbės mūšis militaristiniu požiūriu. In *1260-iejai: Durbės mūšio kontekstai*. Sud. Elvyra SPRUDYTĖ. Telšiai, 2016, p. 12, 18; BARONAS, Darius. Durbės mūšio strategijos ir taktikos kontekstai. In *1260-iejai: Durbės mūšio kontekstai...*, p. 26, 28.

statytos pilies¹². Todėl istoriografijoje Durbės mūšio paieškos dažniausiai siejamos su Durbės upe – maždaug 50 km ilgio atkarpa nuo Durbės ežero iki Sakos upės¹³.

Durbės mūšio geografiniai orientyrai *Eiliiutojoje Livonijos kronikoje* paminėti du kartus. Pirmą kartą sakoma, kad mūšis įvyko *zû Dorben ûf dem velde breit*, t. y. plačiame lauke prie Durbės (eil. 5650). Lietuviškame vertime ši vieta pateikiama tiesiog kaip „mūšio laukas“, nenurodant jo platumo¹⁴. Antrą kartą nurodoma, kad prie mūšio vietos buvo miškas – *Annoch stund gar schönes Laub* (eil. 5670). Lietuviškame vertime ši eilutė pateikiama taip: „Netoliese buvo miškas“, o dėl ritmikos apie jo grožį nukeliama į kitą, 5671, eilutę: „Augo gražūs ten lapuočiai“¹⁵. Vis dėlto originale 5671 eilutė skamba kiek kitaip – *an den Bäumen hier und dar*, t. y. „ant medžių šen ir ten“, turint omenyje lapiją. Žodelio „netoliese“ abiejose eilutėse nėra, tačiau iš konteksto galima suprasti, kad miškas iš tiesų buvo šalia mūšio vietos, nes jame bandė slėptis sprunkantys krikščionys. Vietoje „netoliese“ *Eiliiutosios Livonijos kronikos* autorius vartojo žodelį *annoch*, reiškiantį „dar“, taip logiškai pratęsdamas kryžininkų vargų aprašymą pralaimėjus mūšį ir bėgant iš lauko nuo juos negailestingai persekiojusių lietuvių (ir (ar) žemaičių).

Antrą kartą Durbės vietovė *Eiliiutojoje Livonijos kronikoje* pasirodo komentuojant katastrofiškas mūšio pasekmes. 5707 eilutėje randame frazę *zû Dorben in dem strîte*, kuri dažniausiai verčiama kaip „besikaudami prie Durbės“¹⁶. Tačiau pažvelgus į gramatinę konstrukciją matyti, kad čia vartojamas prielinksnis *in* su datyvu (*dem / deme*), o tai rodo vietą, o ne veiksmą. Todėl žodis *strît*, kuris paprastai reiškia „kova“ arba „mūšis“, šiuo atveju įgyja lokatyvinę reikšmę – tai konkreti kovos vieta, o ne abstraktus susidūrimas. Frazės pradžioje esantis *zû Dorben* nurodo konkrečią vietovę (geografinį tašką) – Durbę, o ne visą Durbės žemę ar upės pakrantę per visą upės ilgį *in corpore*. Atsižvelgiant į tai, tikslesnis vertimas būtų: „toje kovos vietoje prie Durbės“, kuris išlaiko tiek gramatinį tikslumą, tiek istorinį lokalumą. Kitaip tariant, pirmasis 5707 eilutės elementas (*zû Dorben*) nurodo konkrečią geografinę vietovę, o antrasis elementas (*in dem strîte*) – situacinę aplinkybę („toje kovoje“ arba „tame

¹² Durbės žemė minima 1230 m. gruodžio 28 d. akte, žr. *Kuršo aktai = Acta Curoniae*. Sud. Tomas BARANAUSKAS. Pasvalys, Joniškis, 2017, Nr. 2, p. 15: „[...] de terris Esestua, scilicet Durpis et Saggara.“ Lietuviškai ten pat pateikiamas vertimas „[...] iš Esestuvos, tai yra Durbės, ir Sagaros žemių“, t. y. Durbės ir Sagaros vietovės priklauso Esestuvai. Pastarasis niuansas yra svarbus, nes pažodžiui skaitant vertimą gali susidaryti klaidingas įspūdis, kad visos išvardytos žemės yra lygiavertės. Todėl vietoje „tai yra“ geriau versti „būtent“, nes žodis *scilicet* reiškia ir „tai yra“, ir „būtent“.

¹³ Žr. naujausią darbą šiuo klausimu – BARANAUSKAS, Tomas. Durbės mūšio geografinės problemos. *Lituanistica*, 2025, t. 71, nr. 3, p. 201–217.

¹⁴ Plg. *Eiliiutoji Livonijos kronika*. Vertė Pranciškus ŽADEIKIS, patikslino ir redagavo Rimvydas PETRAUSKAS. In *Mindaugo knyga. Istorijos šaltiniai apie Lietuvos karalių*. Sud. Darius ANTANAVIČIUS, Darius BARONAS, Artūras DUBONIS, Rimvydas PETRAUSKAS. Vilnius, 2005, p. 278 (5650 eil.).

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

mūšyje“). Pastaruoju atveju kalbama ne apie geografinę vietą (ji jau nurodyta junginiu *zû Dorben*), bet apie situacinį kontekstą – „toje kovoje“.

Dar vienoje *Eiliuotosios Livonijos kronikos* vietoje, aptariančioje dramatiškus Durbės mūšio padarinius kryžininkams, rašoma: *wären aus dem Streit / gewichen dâ zû Dorben* (eil. 5740–5741). Lietuviškame vertime ši vieta pateikiama taip: „Pasitraukė jie iš mūšio, / kuris laukuose prie Durbės buvo“¹⁷, nors originale laukas neminimas, – tai matome 5650 eilutėje (*ûf dem velde breit*). Bet kuriuo atveju eilutėmis 5740–5741 pasakoma, kad mūšis vyko prie konkrečios geografinės vietovės – Durbės. Pažodinis eilučių *wären aus dem Streit / gewichen dâ zû Dorben* vertimas būtų: „pasitraukė iš kovos / mūšio ten prie Durbės“. Čia konstrukcija *wären [...] gewichen* dažniausiai vartojama kaip pasakojamoji forma – naratyvinis konjunktyvas (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Eilutė	Originalas ¹⁸	Pažodinis vertimas	Istorinė lokalizacija / interpretacija
5650	<i>ûf dem velde breit zû Dorben</i>	ant plataus lauko prie Durbės	Kronika mini lauko erdvę; istoriografijoje lokalizuojama kaip mūšio laukas prie Durbės
5707	<i>zû Dorben in deme strîte</i>	toje kovos vietoje prie Durbės	Pažodžiui – situacinė vieta („toje kovoje“) suprantama kaip mūšio kontekstas prie Durbės
5740–5741	<i>wären aus dem Streit / gewichen dâ zû Dorben</i>	pasitraukė iš kovos / mūšio ten prie Durbės	Pažodžiui – atsitraukimas iš kovos lokalizuojamas prie Durbės

Akivaizdu, kad *Eiliuotoji Livonijos kronika* geografiniais Durbės mūšio orientyrais pasirinko pačią Durbės vietovę ir šalia jos esantį „platų lauką“ (su netoliese buvusiu lapuočių mišku, kuriame bandė slėptis pralaimėję kryžininkai). Todėl natūraliai kyla klausimas: kas buvo ta Durbė, prie kurios plačiame lauke vyko garsusis mūšis? 1 lentelėje pateikti pavyzdžiai rodo, kad kalbama apie labai konkrečią vietovę, o ne apie Durbės žemę, upę, ežerą ar kitą geografinį (topografinį) objektą.

Pažvelkime, kaip *Eiliuotosios Livonijos kronikos* autorius įvardija laukus mūšių, vykusių neapibrėžtoje geografinėje vietoje, neturinčioje aiškaus orientyro, ir laukus mūšių, turinčių konkretų geografinį orientyrą (žr. 2 lentelę):

¹⁷ Ibid., p. 279.

¹⁸ Imamas iš 1876 m. laidos.

2 lentelė

Mūšis / vieta	Eilutės nr.	Vartotas terminas ¹⁹	Pastaba / lokalizacija
Kažkur ties Lielvarde	6063, 6077–6078	<i>Wahlstatt / walstat</i>	Abstraktus mūšio laukas be konkretaus geografinio taško
Kažkur ties Aizkraukle	8457	<i>Wahlstatt / walstat</i>	Abstraktus mūšio laukas be konkretaus geografinio taško
Kažkur Kurše	2661	<i>Wahlstatt / walstat</i>	Abstraktus mūšio laukas be konkretaus geografinio taško
Kažkur ties Imerės upeliu Estijoje	1153–1154	<i>Wahlstatt / walstat</i>	Hidrologinis orientyras be konkretaus geografinio taško
Kažkur Nalšioje	1835	<i>Wahlstatt / walstat</i>	Abstraktus mūšio laukas be konkretaus geografinio taško
Kažkur ties Karuze	7940	<i>Wahlstatt / walstat</i>	Abstraktus mūšio laukas be konkretaus geografinio taško
Skuodas	4830–4831, 4870–4871	<i>Velde / Wahlstatt / walstat</i>	Konkreti vietovė, bet antrą kartą, neminint pavadinimo, dėl literatūrinės stilistikos vartojamas ir <i>Wahlstatt</i>
Kuoknesė	507, 512	<i>Feld / Velde ir Wahlstatt / walstat</i>	Konkreti vietovė, bet antrą kartą, neminint pavadinimo, dėl literatūrinės stilistikos vartojamas ir <i>Wahlstatt</i>
Kažkur ties Rakvere (Estija)	7619, 7628	<i>Heide / Feld ir velde</i>	Abstraktus mūšio laukas be konkretaus geografinio taško
Durbė	5650, 5707, 5740–5741	<i>Feld / velde</i>	Konkreti vietovė
Sontagana (Estijoje)	1253	<i>Feld / velde</i>	Konkreti vietovė
Imenkulė	1568, 1575	<i>Feld / velde</i>	Konkreti vietovė
Klaipėda	4478, 4491, 4495, 4534–4535	<i>Feld / velde</i>	Konkreti vietovė
Tervetė	5375–5376, 9568	<i>Feld / velde</i>	Konkreti vietovė
Duobelė	8974, 8993	<i>Feld / velde</i>	Konkreti vietovė
Baubočiai	9093, 9096	<i>Feld / velde</i>	Konkreti vietovė
Felinas	1384–1385	<i>Wahlstatt / walstat</i>	Artimas orientyras, bet vartojamas literatūrinės stilistikos terminas
Daugavgyrva	6939	<i>Wahlstatt / walstat</i>	Artimas orientyras, bet vartojamas literatūrinės stilistikos terminas

2 lentelė aiškiai parodo terminų vartojimo skirtumą *Eiluoatojoje Livonijos kronikoje*. Terminas *Wahlstatt / walstat* nuosekliai vartojamas tuomet, kai mūšio laukas aprašomas abstrakčiai, be konkretaus geografinio taško (pvz., Lielvardė, Aizkrauklė, Kuršas, Imerė, Nalšia, Karuzė). Tokiais atvejais pats mūšio laukas tampa kovos tašku ir (arba) įgyja poetinę stilistiką. Tuo tarpu *feld / velde* sieja mūšį su aiškiai įvardyta vietove

¹⁹ Pirmasis termino variantas yra imamas iš 1848 m. laidos, o antrasis iš 1876 m. laidos.

(Skuodas, Kuoknesė, Durbė, Klaipėda, Tervetė ir kt.), t. y. tai labiau topografinis terminas. Mišrūs atvejai (Skuodas, Kuoknesė) rodo, kad abu terminai galėjo būti vartojami tam pačiam mūšiui – *feld / velde* – lokalizuoti, o *Wahlstatt / walstat* – poetinei stilistikai. Tik vienu atveju – mūšio kažkur prie Rakverės (Estija) – kronikininkas iš pradžių pavartojo terminą *heide*, reiškiantį atvirą plynę, pievą ar ganyklą, o vėliau – terminą *feld / velde*, norėdamas pabrėžti mūšio reikšmę.

Svarbiausia, kad Durbės mūšio atveju vartotas būtent *feld / velde* terminas, o tai leidžia teigti, jog kronikininkas turėjo omenyje konkrečią vietovę – pačią Durbę, o ne abstrakčią „Durbės žemę“ su jai priklausančiomis atskiromis vietovėmis. Tai sustiprina argumentą, jog mūšis buvo lokalizuojamas ties Durbe, o ne plačiau palei upę ar ežerą. Apžvelgus *Eiliiotojoje Livonijos kronikoje* aprašytų mūšių lauko lokalizacijos pateikimą ir patikslinus vertimą, aiškėja, kad kronikininkas turėjo omenyje labai konkrečią geografinę vietą – Durbę, prie kurios įvyko garsusis mūšis, o ne platesnę „žemę“ ar visą Durbės upės ruožą. Todėl Durbės mūšio lokalizacijos vietos nereikėtų išplėsti į šiaurę palei Durbės upės ilgį, kaip siūloma naujausiame tyrime, spėliojant mūšio vietą buvus tarp Dunalkos ir Dzintarės piliakalnių, *Eiliiotojoje Livonijos kronikoje* pateiktoje Durbės mūšio versijoje apskritai neminimų²⁰, bet būtent ties Durbe. Kitas klausimas, – ar kronikininko minima Durbė tapatintina su Vokiečių ordino XIV a. pastatyta pilimi ties dabartine Durbe ir šalia atsiradusiu kaimeliu. Turint omenyje, kad Vokiečių ordinas Prūsijoje ir Livonijoje statė pilis ne tik naujose vietose, bet ir anksčiau egzistavusių vienkiamų, kaimų, slėptuvių ar pilių (piliakalnių) vietose arba labai netoli jų, neatmestina, jog taip galėjo nutikti ir Durbės atveju. Tai reikštų, kad Durbės mūšio metu Durbė egzistavo kaip konkreti geografinė vietovė, prie kurios ir įvyko mūšis.

Taigi patikslinus *Eiliiotojoje Livonijos kronikoje* Durbės mūšio vertimą, matyti, jog terminas *Wahlstatt / walstat* vartojamas epiniam mūšio lauko apibūdinimui, kai vieta nėra konkrečiai lokalizuojama ar siejama su konkrečia vietove. Terminas *feld / velde* dažniausiai vartotas tuomet, kai mūšis siejamas su konkrečia vietove. Durbės atveju kronikininkas pasirinko *feld / velde*, taip lokalizuodamas mūšį prie pačios Durbės, o ne abstrakčiai kažkur Durbės žemėje, prie upės ar ežero. Tai reikštų, kad kronikininkas turėjo omenyje konkrečią Durbės vietą, o XIV a. Vokiečių ordino pilis galėjo būti pastatyta būtent ten arba labai netoli jos, perimant ankstesnės vietovės toponimiką ir simbolinę reikšmę. Todėl livoniškoji tradicija, nusakanti Durbės mūšio vietą, yra tikslesnė už Petro Dusburgiečio pasiūlytą mūšio prie Durbės upės versiją. Durbė egzistavo kaip vietovė, kurios vardas buvo žinomas vietinei tradicijai ir kronikos autoriui, bet XIII a. diplomatinėje raštijoje atsispindėjo tik per platesnius teritorinius ar gamtinius orientyrus.

²⁰ BARANAUSKAS, T. Op. cit., p. 213. Atsižvelgtina į tai, kad 1253 m. Kuršo dalybos aktuose yra minimos Dunalkos ir Dzintarės vietovės, tad jeigu mūšis būtų vykęs prie jų ar tarp jų, *Eiliiotosios Livonijos kronikos* autorius taip ir būtų parašęs, tačiau jis paminėjo ne šias, o Durbės vietovę.

Straipsnyje naudoti publikuoti šaltiniai

- Eiliiotoji Livonijos kronika*. Vertė Pranciškus ŽADEIKIS, patikslino ir redagavo Rimvydas PETRAUSKAS. In *Mindaugo knyga. Istorijos šaltiniai apie Lietuvos karalių*. Sud. Darius ANTANAVIČIUS, Darius BARONAS, Artūras DUBONIS, Rimvydas PETRAUSKAS. Vilnius, 2005, p. 197–365.
- ELERTAS, Dainius; MILTAKIS, Egidijus. Svarbiausi Durbės mūšio šaltiniai. In *1260 metų Durbės mūšis: šaltiniai ir istoriniai tyrimai* (serija Acta Historica Universitatis Klaipedensis, vol. XXII). Sud. Vacys VAIVADA. Klaipėda, 2011, p. 129–154.
- HERMANNI de Wartberge. *Chronicon Livoniae*. In *Scriptores rerum prussicarum*. Bd. 2. Hrsg. von Theodor HIRSCH, Max TÖPPEN, Ernst STREHLKE. Leipzig, 1863, S. 9–116.
- Kuršo aktai = Acta Curoniae*. Sud. Tomas BARANAUSKAS. Pasvalys, Joniškis, 2017.
- Die Livländische Reimchronik, von Dittlieb von Alnpeke*. Hrsg. von E[duard] MEYER. Reval, 1848.
- Livländische Reimchronik mit Anmerkungen, Namenverzeichniss und Glossar*. Hrsg. von Leo MEYER. Paderborn, 1876.
- NICOLAUS von Jeroschin. Di Kronike von Pruzinlant. In *Scriptores rerum prussicarum*. Bd. 1. Hrgs. von Theodor HIRSCH, Max TÖPPEN, Ernst STREHLKE. Leipzig, 1861, S. 291–648.
- PETRUS de Dusburgk. *Chronica terrae Prussiae* (Monumenta Poloniae historica, nova series, t. XIII). Ed. Jan WENTA, Stanisław WYSZOMIRSKI. Cracoviae, 2007.

Straipsnyje naudoti ankstesni tyrimai

- BARANAUSKAS, Tomas. Durbės mūšio geografinės problemos. *Lituanistica*, 2025, t. 71, nr. 3, p. 201–217.
- BARONAS, Darius. Durbės mūšio strategijos ir taktikos kontekstai. In *1260-iejai: Durbės mūšio kontekstai*. Sud. Elvyra SPRUDYTĖ. Telšiai, 2016, p. 25–36.
- BIAŁUŃSKI, Grzegorz. *Studia z dziejów rycerskich i szlacheckich rodów pruskich (XIII–XVI wiek)*. Część I (Monumenta literaria Prussiae. Seria C, Monografie, 3). Olsztyn, 2012.
- GUDAVIČIUS, Edvardas. Kas kovėsi Durbės mūšyje. *Lietuvos TSR aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija*, 1987, t. 27, p. 3–21.
- GUDAVIČIUS, Edvardas. *Kryžiaus karai Pabaltijyje ir Lietuva XIII amžiuje*. Vilnius, 1989.
- GUDAVIČIUS, Edvardas. *Mindaugas*. Vilnius, 1998.
- IVINSKIS, Zenonas. *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties*. Roma, 1978.
- MILTAKIS, Egidijus. Durbės mūšio interpretavimo tradicija Livonijos ir Prūsijos istoriniuose šaltiniuose (XIII a. – XVI a. pr.). In *1260 metų Durbės mūšis: šaltiniai ir istoriniai tyrimai* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. 22). Sud. Vacys VAIVADA. Klaipėda, 2011, p. 85–101.
- RAKUTIS, Valdas. Durbės mūšis militaristiniu požiūriu. In *1260-iejai: Durbės mūšio kontekstai*. Sud. Elvyra SPRUDYTĖ. Telšiai, 2016, p. 7–24.
- ŠČAVINSKAS, Marius. Durbės mūšis ir jo atgarsiai šventojo karo Baltijos regione retorikoje: christianizacijos aspektas. In *1260 metų Durbės mūšis: šaltiniai ir istoriniai tyrimai* (Acta Historica Universitatis Klaipedensis, t. 22). Sud. Vacys VAIVADA. Klaipėda, 2011, p. 69–84.

...*DEM VELDE BREIT ZÛ DORBEN*. ON THE TRANSLATION OF LINES 5650, 5707, 5740 AND 5741 OF THE LIVONIAN RHYMED CHRONICLE

Marius Ščavinskas

Summary

The research note examines the description of the siting of the Battle of Durbe in the late 13th-century Livonian Rhymed Chronicle, and compares it with Peter of Dusburg's description, which shaped the Prussian tradition in the first half of the 14th century.

The starting point of the note lies in nuances of translation, as these allow for a more precise understanding of how the chronicler perceived the site of the battle. By clarifying the translation of the phrases *zû Dorben in dem strîte* (line 5707) and *wären aus dem Streit / gewichen dâ zû Dorben* (lines 5740–5741), it becomes evident that the author of the chronicle referred to a specific place of combat near Durbe, rather than an abstract battlefield, or the entire land of Durbe. The grammatical construction with the preposition *in* and the dative *dem / deme* indicates a locative meaning ('in that place of combat'), rather than an action ('while fighting'), which requires a correction of the traditional Lithuanian rendering of this expression. These translation refinements form the basis for further analysis.

The author shows that two terms are consistently used in the Livonian Rhymed Chronicle, *Wahlstatt / walstat* and *feld / felde / velde*. The first is employed for an abstract, epic description of the battlefield when the location is not specified, while the second is used when the battle is associated with an actual locality. Mixed cases (for example, the battles of Skuodas and Koknese) demonstrate that both terms could be applied to the same battle, but for different purposes: *velde* for localisation, and *Wahlstatt / walstat* for poetic style. In the case of the Battle of Durbe, the chronicler chose *velde*, thereby clearly indicating the battle site at Durbe itself, rather than abstractly within the land of Durbe or by the river.

It is worth noting that the chronicle mentions 'a broad field' (*ûf dem velde breit*) and 'a deciduous forest' (*Annoch stund gar schönes Laub*), where the defeated crusaders attempted to hide. However, neither a river nor a lake is mentioned, which suggests that the battle was at Durbe itself. This contradicts the Prussian tradition, in which Peter of Dusburg introduces an additional geographical element, the River Durbe (*fluvium Durbin*), possibly relying on accounts by descendants of the Sambians who had participated in the battle. Nevertheless, this version appears less reliable, since

the Livonian tradition consistently associates the battle with a specific site, rather than with a broader geographical area.

In a nutshell, the terms and nuances of translation in the Livonian Rhymed Chronicle confirm the siting of the battle at Durbe itself. This shows that in the 14th century the castle of the Teutonic Order may have been built precisely there, inheriting the symbolic significance of the earlier site. Therefore, the Livonian tradition, which specifies Durbe as the location, is more accurate than the version presented by Peter of Dusburg, who situates the battle by the River Durbe. These findings demonstrate that the use of terms in the chronicle is not accidental; it reveals the semantics of Medieval military geography, where localisation could be expressed both abstractly and concretely, but in the case of Durbe it is clearly associated with the site itself.